

Kl. 7a – 26-30.04.2021 r.

SŁOWOTWÓRSTWO

Rodzina, ach rodzina... O pokrewieństwie słów i ich słowotwórczej budowie

**– PODSUMOWANIE WIADOMOŚCI –
– ZESTAW ĆWICZEŃ + ZADANIA EGZAMINACYJNE –**

Platformy edukacyjne przydatne podczas omawiania tematyki:

- 1) <https://epodreczniki.pl/a/jak-tworza-sie-slowa/DogVfmGjI>
- 2) <https://epodreczniki.pl/a/formanty-i-ich-znaczenie/Dj86LLniP>
- 3) <https://epodreczniki.pl/b/wyrazy-pochodne/P11a9NRbV>

26.04.2021 r.

Temat: Budowa słowotwórcza wyrazów – KNO.

27.04.2021 r.

Temat: Rodzaje formantów i ich funkcje – KNO.

28.04.2021 r.

Temat: Przedrostki i przyrostki o kłopotliwej pisowni – KNO.

29.04.2021 r.

Temat: Wyrazy podzielne i niepodzielne słowotwórczo. Wyrazy pokrewne – KNO.

30.04.2021 r.

Temat: Złożenia, zrosty i zestawienia – czyli wyrazy złożone – KNO.

Zagadnienia: słowotwórstwo, tworzenie i budowa wyrazów, temat słowotwórczy, formant, typy formantów, przedrostek, przyrostek, wrostek, formant zerowy, kategorie słowotwórcze, rodzina wyrazów, rdzeń, wyrazy pokrewne, oboczności, rdzenie oboczne, wyrazy złożone, złożenia, zrosty.

Jak tworzą się słowa?

---

3. Kształcenie językowe

3. Słotwórstwo

■ Wyraz podstawowy i wyraz pochodny

Wyraz podstawowy – wyraz, od którego tworzymy inny wyraz.

Wyraz pochodny – wyraz utworzony od wyrazu podstawowego.

wyraz podstawowy → wyraz pochodny

dom → domek
ręka → rączka
czytać → przeczytać

Wyrazy pochodne mogą być jednocześnie wyrazami podstawowymi dla kolejnych słów. Na przykład rzeczownik *koszyk* jest wyrazem pochodnym utworzonym od rzeczownika *kosz* i wyrazem podstawowym dla słowa *koszyczek*.

wyraz podstawowy

kosz
dzień
wieszać

→
→
→

wyraz pochodny / podstawowy

koszyk
dzienny
zawieszać

→
→
→

wyraz pochodny

koszyczek
dziennik
zawieszka

■ Temat słotwórczy i formant w wyrazach pochodnych

Wyrazy pochodne tworzy się od wyrazów podstawowych za pomocą **formantów słotwórczych**. Część wspólna wyrazu podstawowego i wyrazu pochodnego to **temat słotwórczy**.

wyraz podstawowy	→	wyraz pochodny	=	temat słotwórczy	+	formant
dom	→	domek	=	dom-	+	-ek
książka	→	książkowy	=	książk-	+	-owy
lek	→	lekarz	=	lek-	+	-arz
gotować	→	gotowanie	=	gotow-	+	-anie
specjalista	→	spec	=	spec-	+	∅
ręka	→	rączka	=	rącz-	+	-ka
pieróg	→	pierozek	=	pieroz-	+	-ek
upał	→	upałny	=	upał-	+	-ny
śmiech	→	śmieszność	=	śmiesz-	+	-ność

W temacie słotwórczym mogą zachodzić **oboczności**, czyli wymiana, zanik lub pojawienie się głosek. Na przykład w wyrazie *leśnik* pochodzącym od wyrazu podstawowego *las* tematem słotwórczym jest *leś-* (oboczności: a wymienia się na e; s wymienia się na ś).

tata : *faciaty* (t wymienia się na c')
mleko : *mleczko* (k wymienia się na cz)
dach : *daszek* (ch wymienia się na sz)
dąb : *dębowy* (ą wymienia się na ę)
aniol : *anielski* (o wymienia się na e; t wymienia się na l)
pies : *psi* (p' wymienia się na p; e zanika; s wymienia się na s')

Temat słotwórczy – część wspólna wyrazu pochodnego i wyrazu podstawowego.

Formant słotwórczy – cząstka, za pomocą której tworzy się nowy wyraz.

Rodzaje formantów

przedrostek	przyrostek	wrostek	formant zerowy (∅)
występuje przed tematem słowotwórczym	znajduje się po temacie słowotwórczym (przed końcówką fleksyjną)	występuje w środku wyrazu pochodnego złożonego z dwóch tematów słowotwórczych	znajduje się w wyrazach pochodnych utworzonych przez odrzucenie zakończenia wyrazu podstawowego
<i>od-czytać, za-gadać, nad-waga, nie-modny</i>	<i>pies-ek, ciepł-utki, grab-arz, sił-ownia</i>	<i>gwiazd-o-zbiór, żyw-o-ptół, cudz-y-słów, tam-i-główa</i>	<i>napis + ∅ ← napisać czołg + ∅ ← czołgać</i>

Funkcje formantów

Poszczególne formanty nadają wyrazom określone znaczenie. Na przykład przyrostek *-arnia* występujący w wyrazie pochodnym *stolarnia* świadczy o tym, że rzeczownik ten

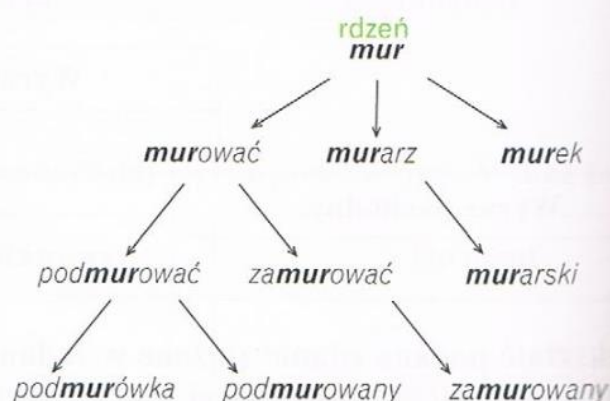
jest nazwą miejsca. Niektóre formanty mogą pełnić kilka funkcji, np. przyrostek *-acz* tworzy nazwy wykonawców czynności (*biegacz*), a także nazwy narzędzi (*dziurkacz*).

Formant	Funkcja/znaczenie	Przykład
<i>-anie, -enie, -cie, ∅</i>	nazwy czynności	<i>śpiew-anie, milcz-enie, wy-cie, bieg-∅</i>
<i>-arz, -acz, -iciel, -yciel, -nik</i>	nazwy wykonawców czynności	<i>lek-arz, spaw-acz, stro-iciel, marz-yciel, pomoc-nik</i>
<i>-nik, -acz, -arka, -ak</i>	nazwy narzędzi i urządzeń	<i>celow-nik, rozpyl-acz, zmyw-arka, zmyw-ak</i>
<i>-ość, -stwo, -ota, ∅</i>	nazwy cech	<i>stał-ość, leni-stwo, głup-ota, błękit-∅</i>
<i>-ec, -ek, -acz, -us, -ak, -arz, -icz</i>	nazwy nosicieli cech	<i>starz-ec, śmiał-ek, sił-acz, nerw-us, prost-ak, moc-arz, karierow-icz</i>
<i>-ownia, -isko, -alnia, -arnia</i>	nazwy miejsc	<i>sił-ownia, lodow-isko, przechow-alnia, stol-arnia</i>
<i>-anin, -ańczyk, -ak, -al, ∅</i>	nazwy mieszkańców	<i>gdańszcz-anin, Afryk-ańczyk, Pol-ak, gór-al, Pers-∅</i>
<i>-ka, -owa, -yni, -ica</i>	nazwy żeńskie	<i>sąsiad-ka, krawc-owa, zdobywcz-yni, słon-ica</i>
<i>-ek, -ik, -yk, -ka</i>	nazwy zdrobnięte	<i>pies-ek, baton-ik, koc-yk, matp-ka</i>
<i>-isko, -ysko</i>	nazwy zgrubiałe	<i>koc-isko, ptasz-ysko</i>

Rdzeń wyrazu i rodzina wyrazów

Rdzeń wyrazu – najmniejsza, niepodzielna część wyrazu posiadająca samodzielne znaczenie. Przykładowo rdzeniem rzeczowników *góral* i *pagórek* oraz przymiotników *góralski* i *górski* jest część *-gór-*. Rdzeniem może być także cały wyraz niepodzielny słowotwórczo, np. *mur, dom, kot*.

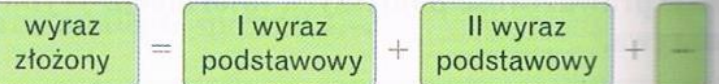
Rodzina wyrazów – grupa wyrazów zawierająca ten sam rdzeń. Wszystkie słowa wchodzące w skład danej rodziny (mające wspólny rdzeń) to **wyrazy pokrewne**.

- dom, domek, domeczek, domostwo, domowy, przydomowy, domownik, domator, podomka, bezdomny*
- piścić, napisać, przepisać, wypisać, podpisać, napis, przepis, podpis, pisarz, pisarka, pismo, pisanie*

■ Wyrazy złożone

Wyraz złożony – wyraz pochodny utworzony od dwóch lub więcej wyrazów podstawowych (np. słowo *dobranoc* powstało z połączenia wyrazów: *dobra* i *noc*).

► Typy wyrazów złożonych

złożenie	zrost	zestawienie
połączenie dwóch wyrazów za pomocą wrostka -o, -i-, -y-	bezpośrednie połączenie (zrośnięcie się) dwóch wyrazów lub wyrazu i cząstki, która nie występuje jako samodzielne słowo	połączenie dwóch lub więcej wyrazów pisanych oddzielnie, ale tworzących jedną nazwę
<i>gazociąg, listonosz, pracodawca, życiodajny, zielonooki, biało-czerwony, dusigrosz, męczydusza, cudzystów</i>	<i>wiarygodny</i> (od: <i>wiary godny</i>) <i>Wielkanoc</i> (od: <i>wielka noc</i>) <i>ekosystem, wszechmocny, arcymistrz, multimedialny, minispódniczka, kontratak</i>	<i>czarna jagoda, Sąd Ostateczny, kurza ślepotą, chustka do nosa, pasta do zębów, wieczne pióro, Boże Narodzenie, Ameryka Południowa</i>

W zrostach i złożeniach mogą wystąpić podobne cząstki: -o-, -i-, -y-, ale tylko w zrostach poszczególne tematy słowotwórcze po oddzieleniu stanowią logiczną całość znaczeniową, np.

- w zroście *mysikrólik* oddzielone tematy zachowują osobne znaczenie: *królik* (jaki?) *mysi*;
- w złożeniu *chwalipięta* oddzielone człony tracą znaczenie: *chwal* i *pięta*.

Słowotwórstwo

Nauka o budowie wyrazów i sposobach ich tworzenia nosi nazwę **słowotwórstwa** (od ‘tworzyć słowa’). Wyrazy powstają w różny sposób, wiele z nich pochodzi od słów istniejących już w naszym języku. Wystarczy przejrzeć dowolny słownik języka polskiego, by odnaleźć słowa, które choć występują w swoich indywidualnych znaczeniach i w różnej formie, to mają coś wspólnego – zawierają podobne części. Wiele z nich tworzy tak zwane rodziny wyrazów, np.: *dom, domowy, domownik, domator, domostwo, domek, domeczek*.

Ważne!

W naszym języku istnieje też wiele słów, których znaczenie się zmieniło, na przykład wyraz „pulpit”, czyli inaczej „pochyły blat”, nabrał nowego znaczenia, obecnie tak nazywa się również główny obszar ekranu komputera. Wiele nowych wyrazów powstaje w mowie potocznej lub języku subkultur (czyli grup środowiskowych, np. w slangu młodzieżowym, kulturze hip-hopu) czy grup specjalistów zawodowo związanych z jakąś dziedziną. Ponadto w wielu dziełach literackich autorzy, chcąc rozbawić lub zadziwić odbiorcę, celowo tworzą nowe, niespotykane wyrazy, a nawet chwytliwe gry słowne. Wyrazy, o których mowa, to neologizmy.

Ciekawostka

Ze słowotwórstwem spokrewniona jest wiedza, która opisuje, skąd wywodzą się wyrazy i jak zmieniały się – pod względem formy i treści – w dziejach języka. Opisanie historii wyrazów i ich znaczeń zajmuje się etymologia. Współcześnie mamy do dyspozycji wiele słowników etymologicznych (np. autorstwa Aleksandra Brücknera, Władysława Borysia czy Krystyny Długosz-Kurczabowej), w których możemy sprawdzić, skąd do polszczyzny trafiły najbardziej znane nam wyrazy i jak się zmieniały ich formy oraz wyrazy pokrewne od nich utworzone. Na przykład podobną historię, a więc etymologię, mają wyrazy *ojciec* i *ojczyzna*.

Wyrazy pochodne

Wyraz, w którego znaczeniu i formie możemy odnaleźć ślad innego wyrazu, nazywamy **wyrazem pochodnym**. Na przykład: w wyrazie *trawnik* znajdziemy częśćkę rzeczownika *trawa*, natomiast w rzeczownikach *kawiarnia*, *księgarnia*, *kwiaciarnia* częśćki wyrazów *kawa*, *księga*, *kwiat*.

Wymienione przykłady pokazują istotę słowotwórstwa – wyrazy pochodne mają wprawdzie swoje indywidualne znaczenia, ale zawierają też wspólną częśćkę, która łączy je pod względem budowy słowotwórczej z innymi wyrazami.

Rzeczowniki *kawiarnia*, *księgarnia*, *kwiaciarnia* zakończone są częśćką *-arnia*, która jest typowa dla nazw miejsc. Przykład ten pozwala zdefiniować, czym jest **znaczenie słowotwórcze wyrazu**. Jest to takie znaczenie wyrazu, które wynika z jego budowy.

Wyrazy pochodne składają się zawsze z dwóch elementów:

- tematu słowotwórczego,
- formantu. Aby pokazać budowę słowotwórczą wyrazu pochodnego, musimy odnaleźć słowo, od którego pochodzi, czyli inaczej wyraz podstawowy. **Wyraz pochodny rozpoznajemy po tym, że możemy w nim wskazać temat słowotwórczy i formant:** rzeczownik „*trawnik*” składa się z tematu słowotwórczego *traw-* i formantu *-nik*.

Wyraz podstawowy - wyraz pochodny

Wyraz podstawowy

trawa

Wyraz pochodny

traw-**nik**

„miejsce, gdzie rośnie trawa”
znaczenie słowotwórcze wyrazu
pochodnego

– zawsze jest w nim ukryty
wyraz podstawowy (lub jego część)

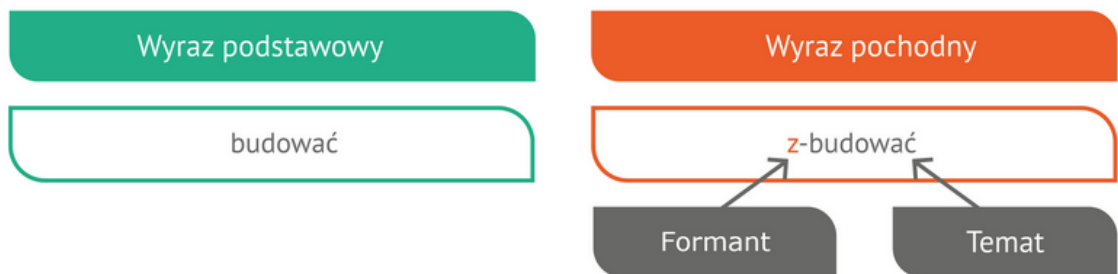
ILUSTRACJA: (G3.G.8) Wyraz podstawowy, wyraz pochodny1

Formanty mogą występować przed tematem słowotwórczym. Na przykład od czasownika niedokonanego *budować* tworzymy czasownik dokonany o znaczeniu ‘skończyć budować’. Powstaje wyraz pochodny *zbudować*.

skonezye budować. Powstaje wyraz pochodny zbudować.

Wyraz podstawowy - wyraz pochodny

ILUSTRACJA: (G3.G.8) Wyraz podstawowy, wyraz pochodny2

Zapamiętaj!

Wyraz podstawowy – wyraz, od którego tworzymy wyrazy pochodne.

Wyraz pochodny – wyraz utworzony od innego wyrazu (wyrazu podstawowego).

Temat słowotwórczy – część wspólna wyrazu pochodnego i wyrazu podstawowego, zwykle jest to temat fleksyjny wyrazu podstawowego. **Formant** – element, który odróżnia wyraz pochodny od wyrazu podstawowego.

Typy formantów

Formant – to element, który odróżnia wyraz pochodny od wyrazu podstawowego. Najczęściej są to cząsteczki dodawane po temacie słowotwórczym (przyrostek) albo dodawane przed tematem słowotwórczym (przedrostek).

W języku pojawiają się również wyrazy złożone z dwóch (i więcej) tematów: np. *drog-o-wskaz* (← *droga* + *wskazywać*); *księg-o-zbiór* (← *księga* + *zbiór*). Charakteryzują się tym, że między dwoma tematami pojawia się formant wewnętrzny (wrostek). Wyrazy takie nazywamy **wyrazami złożonymi**. Typy formantów przedstawione zostały na wykresach.

Wyraz podstawowy - wyraz pochodny

Wyraz podstawowy
(inaczej: podstawa słowotwórcza)

dom

pułkownik

księga + zbiór

Wyraz pochodny

dom-ek

pod-pułkownik

księg-o-zbiór

pułkownik

poa-pułkownik

księga + zbiór

księg-o-zbiór

Formanty dodawane do wyrazu podstawowego (podstawy słowotwórczej)

Przedrostki

książę
arcy-książęmoralny
a-moralnypisać
na-pisać

Przyrostki

pies
pies-ektrawa
traw-nikbiały
biał-awy

Formanty wewnętrzne

gaz   ciągnąć
gaz-o-ciągwoda   mierzyć
wod-o-mierzdwa   biegać
dw-u-bieg

ILUSTRACJA: (G3.G.8) Typy formantów

Ciekawostka

Bywają sytuacje, kiedy formantu ... nie ma, czyli wtedy, kiedy sposobem na utworzenie wyrazu pochodnego jest skrócenie wyrazu podstawowego. Ma to miejsce np. w przypadku wyrazu *dźwig*, który jest wyrazem pochodnym od wyrazu podstawowego *dźwigać* czy też w przypadku wyrazu *błękit* (powstałym od wyrazu podstawowego *błękitny*). Mówimy wtedy o braku formantu, czyli o formancie zerowym.

Formanty – to części słowotwórcze, za pomocą których tworzy się nowe wyrazy o zmodyfikowanym znaczeniu w stosunku do znaczenia ich podstawy słowotwórczej. Poprzez użycie formantów powstają na przykład zdrobnienia (np. *-ek* w wyrazach *domek, kotek, maczek*) lub zgrubienia (np. *-isko* w wyrazach *bucisko, domisko*). Dzięki formantom wyrazy te zyskały inne znaczenie w stosunku do znaczenia ich podstawy słowotwórczej. Częstki *-ek / -isko* mówią o ‘małości’ i ‘wielkości’ czegoś, a także przekazują informacje o emocjach i ocenach: pierwszy pojawia się w wyrazach nacechowanych pozytywnie, a drugi – w wyrazach nacechowanych negatywnie lub ironicznie.

Już wiesz

2) Odpowiedz na pytanie, jak zostały utworzone wyrazy pochodne od czasowników niedokonanych.

Rodzaje formantów

Formanty najczęściej spotykane w wyrazach pochodnych dzielą się na:

- przyrostki (*bieg-anie*),
- przedrostki (*u-piec*),
- formanty wewnętrzne (*sam-o-lot*),
- formanty zerowe (*dźwigać-dźwig-∅*).

Należy jednak pamiętać, że poza stosowaniem powyższych formantów istnieje wiele innych sposobów tworzenia wyrazów pochodnych. Ilustrują to następujące przykłady:

Wyraz podstawowy	Wyraz pochodny
bułka	buła

Wyraz *buła* powstał na skutek ucięcia (skrócenia formy) wyrazu podstawowego – rzeczownik *buła* jest uboższy o część

Wyraz podstawowy	Wyraz pochodny
radny woźny	radna woźna

Wyrazy „radna” i *woźna* powstały w wyniku zmiany formy gramatycznej – od nazwy męskiej została utworzona nazwa żeńska.

Wyraz podstawowy	Wyraz pochodny
wilk	wilczy

Przymiotnik *wilczy* (‘związany z wilkiem’) powstał dzięki oboczności (wymianie) głoskowej w temacie fleksyjnym (k:cz) i użyciu formantu *-y*.

Poza stosowaniem przyrostków, przedrostków i formantów wewnętrznych jest, jak widać, więcej sposobów tworzenia wyrazów pochodnych. Zostały one przedstawione na poniższym schemacie.

Jak powstają wyrazy pochodne od wyrazów podstawowych?

Dodawanie formantu: przedrostka, przyrostka, formantu wewnętrznego	Ucięcie fragmentu wyrazu podstawowego	Zmiana właściwości gramatycznych wyrazu	Oboczność głoskowa w temacie fleksyjnym wyrazu
budować ↓ z-budować dług-i ↓ dług-awy duścić + grosz ↓ duś-i-grosz	na ra(zie) ↓ nara dyr(ektor) ↓ dyr	radn-y (rodzaj męski) ↓ radn-(a) (rodzaj żeński) górnik-ø (rzeczownik) ↓ górnicz-(y) (przymiotnik)	mięs-o ↓ mięch-o
wyraz podstawowy	traw-		-a
wyraz pochodny	traw-		-nik
	temat słowotwórczy		formant

Zapamiętaj!

Niekiedy trudno poprawnie wyznaczyć temat słowotwórczy i formant. Warto więc zapamiętać, że **temat słowotwórczy** w wielu wypadkach pokrywa się z tematem fleksyjnym wyrazu podstawowego. Może się różnić obocznościami głoskowymi.

Formant to zawsze część wyrazu pochodnego będąca dodaną cząstką (np. przyrostek, przedrostek).

wyraz podstawowy	czerwon-	-y
wyraz pochodny	czerwon-	-awy
	temat słowotwórczy	formant
wyraz podstawowy	mlek-	-o
wyraz pochodny	mlecz-	-arz
	temat słowotwórczy	formant
wyraz podstawowy	licz-	-yć
wyraz pochodny	licz-	-enie
	temat słowotwórczy	formant

Wiemy, że dzięki formantom powstają nowe wyrazy. Formanty te zawsze modyfikują znaczenie wyrazu podstawowego, dzięki czemu powstają:

- nowe znaczenia wyrazów,
- nowa barwa znaczeniowa bądź emocjonalna wyrazów.

Zapamiętaj!

Co wnoszą formanty do wyrazu pochodnego?

Nowe
Znaczenie

kaw-**a**
„rzecz”

kawi-**arnia**
„miejsce,
gdzie pije się
kawę”

Nowe
zabarwienie
znaczeniowe

pies-**Ø**

pies-**ek**
„mały pies”

pś-**isko**
„duży pies”

Zmieniają część
mowy, a tym
samym funkcję
wyrazu w zdaniu

czytać
(czasownik –
orzeczenie)

czyt-**anie**
(rzeczownik –
podmiot)

Nową treść
stylistyczną

kłamczuch-**Ø**
„ktoś, kto kłamie”

kłamczusz-**ek**
„ironicznie lub
pogardliwie
o kimś, kto
kłamie”

Zadaniowo

Ćwiczenie 1

Dopisz wyrazy podstawowe do wyrazów pochodnych.

trawnik -

aptekarz -

chodnik -

płotek -

ptactwo -

Ćwiczenie 2

Określ znaczenia słowotwórcze wyrazów pochodnych i dobierz do nich wyraz podstawowy.

Wyraz pochodny	Znaczenie wyrazu pochodnego	Wyraz podstawowy
krótkawy	'taki, który nie jest całkiem krótki'	krótki
eksmąż		
nauczycielka		
drukarnia		
drewniany		

drukować

mąż

'taki, który jest z drewna'

'kobieta nauczyciel'

drewno

'inaczej były mąż'

'miejsce, gdzie się drukuje'

nauczyciel

Ćwiczenie 3

Przyporządkuj wyrazy do odpowiedniej grupy.

Wyrazy utworzone za pomocą przyrostka

Wyrazy utworzone za pomocą przedrostka

Wyrazy złożone, utworzone za pomocą formantu wewnętrznego

wywołać

stulatek

arcydzieło

nanieść

nadinspektor

mapnik

parostatek

drogowskaz

eksksiążę

liczykrupa

czytelnik

wyczytać

spisać

ciekawostka

bieganie

brudnawy

Zadania – słowotwórstwo

Więcej zadań
do wykonania.pl
Kod: TPK18Z

Przeczytaj tekst i wykonaj zadania.

Wanda Biernacka-Konrad

W bajce siła

Bajki porządkują dziecięcy świat. Postacie, które występują w bajkach, posiadają [...] wyraźne cechy i reprezentują określone wartości. Są to bohaterowie pozytywni i negatywni. [...] Świat w bajkach jest uproszczony i istnieje w nim wyraźna granica między dobrem (pracowity Kopciuszek) i złem (okrutna macocha). Śledząc losy książkowych bohaterów, dziecko łatwiej zrozumie codzienne sprawy. [...]

Bajki rozwijają pasję kolekcjonera. Warto kupować dziecku książeczki. Warto powiększać domowy księgozbiór. [...]

Czytajmy dzieciom lub zachęcajmy je do czytania, bo tylko w książkach zawarta jest prawdziwa mądrość, którą warto przekazać.

Wanda Biernacka-Konrad, *W bajce siła*, „Świat Kobiety” 2005, nr 12.

Zadanie 1. (0–2)

a) Wpisz podane wyrazy w odpowiednie miejsca tabeli tak, aby utworzyły rodzinę wyrazów.

1. bajkowy

2. bajkowość

3. bajka

	Wyraz podstawowy	
Wyraz pochodny		Wyraz pochodny

b) Przekształć podane zdanie złożone w zadanie pojedyncze, a podkreślone wyrażenie zastąp odpowiednim wyrazem z utworzonej rodziny wyrazów. Zachowaj sens zdania.

Świat w bajkach jest uproszczony i istnieje w nim wyraźna granica między dobrem i złem.

Zadanie 2. (0–1)

Oceń prawdziwość poniższych informacji. Wybierz P, jeśli informacja jest prawdziwa, albo F – jeśli fałszywa.

Wyraz <i>książka</i> jest wyrazem podstawowym dla wyrazu <i>książeczka</i> .	P	F
Wyraz <i>księgozbiór</i> jest wyrazem złożonym.	P	F

Przeczytaj tekst i wykonaj zadania.

Przed drzwiami stała ta nieprzyjemna baba, sąsiadka spod piątki. Jej twarz wykrzywiała złość. Groziła mi pulchnym paluchem i darła się tak głośno, że można było ją usłyszeć nawet na parterze. Za jej plecami chował się synek – drobniutki, jasnowłosy chłopczyk, wyraźnie przestraszony. A mnie opuściła cała odwaga. Nie próbowałem przekrzyknąć sąsiadki, bo i tak bym nie zdołał.

Zadanie 3. (0–1)

Oceń prawdziwość poniższych stwierdzeń. Wybierz P, jeśli stwierdzenie jest prawdziwe, albo F – jeśli jest fałszywe.

Wyraz <i>odwaga</i> został utworzony od wyrazu podstawowego <i>waga</i> za pomocą formantu <i>-od</i> .	P	F
Wyraz <i>złość</i> jest wyrazem pochodnym utworzonym od wyrazu <i>zły</i> za pomocą formantu <i>-ość</i> .	P	F

Zadanie 4. (0–2)

a) Wskaż formanty w wyrazach *synek*, *chłopczyk*.

.....

b) Określ, jakie znaczenie nadają wyrazom wskazane formanty.

.....

WSKAZÓWKA

- Aby poprawnie rozwiązać to zadanie, należy rozpoznać temat słowotwórczy i formant w podanych wyrazach, a następnie wskazać funkcję formantów w nadawaniu znaczenia wyrazom pochodnym.

Zadanie 5. (0–2)

a) Wyjaśnij, w jaki sposób został utworzony wyraz *paluch*. Podaj wyraz podstawowy. Wskaż formant.

Wyraz pochodny	Wyraz podstawowy	Formant
<i>paluch</i>		

b) Odpowiedz, czemu służy użycie tego wyrazu w tekście.

.....

Zadanie 6. (0–1)

Dokończ zdanie. Wybierz odpowiedź A albo B i jej uzasadnienie spośród 1.–3.

Użyty w tekście wyraz *jasnowłosy* jest

A.	zrostem,	ponieważ	1.	został utworzony przez połączenie dwóch rzeczowników za pomocą formantu <i>-o-</i> .
			2.	powstał w wyniku połączenia dwóch przymiotników bez użycia formantu.
B.	złożeniem,		3.	powstał przez połączenie przymiotnika z rzeczownikiem za pomocą formantu <i>-o-</i> .

WSKAZÓWKA

- Aby wskazać poprawną odpowiedź, należy przypomnieć sobie różnicę w sposobie tworzenia złożeń i zrostów.
- Następnie trzeba ustalić budowę słowotwórczą wyrazu *jasnowłosy*. Zastanów się, od jakich dwóch wyrazów podstawowych utworzono to określenie.

Przeczytaj tekst i wykonaj zadania.

Leszek Kołakowski
O sławnym człowieku

Zaczął teraz rozmyślać nad rodzajem czynności, którą mógłby wykonywać lepiej niż wszyscy inni ludzie na świecie. W związku z tym badał swoje uzdolnienia. [...] wyćwiczył się w szybkim nawlekaniu nitki na igłę i chciał zasłynąć jako najlepszy nawlekaacz nitek na igły. Potem nauczył się szybko zaścielać łóżko i ligłę i chciał zasłynąć jako najlepszy słaczeł łóżek. Później jeszcze przyszła kariera najlepszego wyciągacza korków z butelek, najlepszego wydzieracza kartek z nowych książek, najwybitniejszego łamacza zapalek i najznakomitszego wyciskacza pasty do zębów z tubki. Był jeszcze najlepszym zapalaczem świec, największym rozbijaczem talerzy i najlepszym zapinaczem guzików przy kamizelkach.

Leszek Kołakowski, *13 bajek z królestwa Lailonii dla dużych i małych*, Warszawa 1998.

Zadanie 7. (0–1)

Dokończ zdanie. Wybierz właściwą odpowiedź spośród podanych.

W tekście *O sławnym człowieku* mamy do czynienia z zabawą językową, ponieważ autor

- A. tworzy nowe wyrazy dla zastąpienia zapożyczeń.
- C. nadaje już istniejącym w języku wyrazom nowe znaczenia.
- B. wykorzystuje wyrazy przestarzałe, rzadko używane w języku polskim.
- D. tworzy nowe, nieistniejące wyrazy zgodnie z zasadami słowotwórstwa.

Zadanie 8. (0–2)

a) Wpisz podane wyrazy w odpowiednie miejsca tabeli tak, aby utworzyły rodzinę wyrazów.

1. *nawlekaacz*2. *nawlekanie*3. *nawlekać*

	Wyraz podstawowy	
Wyraz pochodny		Wyraz pochodny

b) Przekształć podane zdanie złożone w zadanie pojedyncze, a podkreślony wyraz zastąp odpowiednią formą z utworzonej rodziny wyrazów. Zachowaj sens zdania.

Liczył na to, że będzie najlepszym nawlekaaczem nitek na igły.

Zadanie 9. (0–1)

Oceń prawdziwość poniższych stwierdzeń. Wybierz P, jeśli stwierdzenie jest prawdziwe, albo F – jeśli jest fałszywe.

Formant <i>-acz</i> w wyrazach <i>słacz</i> , <i>wyciągacz</i> , <i>wydzieracz</i> , <i>wyciskacz</i> , <i>zapalacz</i> wskazuje na wykonawcę czynności.	P	F
Nagromadzenie w tekście rzeczowników utworzonych za pomocą formantu <i>-acz</i> świadczy o wszechstronności bohatera.	P	F

Zadanie 10. (0–1)

Uzupełnij zdania. Wybierz właściwe odpowiedzi spośród podanych.

Występujące w tekście przymiotniki *najlepszy*, *największy*, *najwybitniejszy*, *najznakomitszy* zostały utworzone za pomocą A/B i oznaczają, że bohater C/D.

- A. przedrostka
- B. przyrostka
- C. osiągnął perfekcję w każdej dziedzinie
- D. jest człowiekiem idealnym, pozbawionym wad

Przeczytaj tekst i wykonaj zadania.**Stefan Żeromski***Szyfowe prace* (fragment)

A wiosna objęła już była świat w posiadanie. Stary park miejski nakrył się oponą lśniących jasnozielonych liści i hodował w swej głębi, pełnej przecudnych cieniów i światła, młode kwiaty i trawy. Dróżki ubite z okruczeństwa cegły i wysypane żółtym piaskiem ginęły wśród zieleni niby drobne ruczaje między brzegami; mury starych domostw u jednego z krańców ogrodu schowały swą nagość pod wieńcami dzikiego wina. Nawet starodawne kamienne ławki lśniły się od mchów zielonych i miękkich. Park leżał dość nisko, między murami, pełen był wilgoci i chłodu. Olbrzymie drzewa rozpościerały nad jego wnętrzem cień taki, że w dzień bardzo upalne było tam chłodno niby w podziemnej jaskini. W zakątkach krzewy bzu i czeremchy skupiały się w niedostępne gąszcze albo rozrosły w klomby. Szeregi młodych grabów tworzyły ulice prowadzące do ławek ustronnych.

Jedna z takich jasnożółtych drózek szła, skrzywiona w półokrąg, do źródła. Spod rozwalonego muru wypływała tam przez kamienne gardło Fauna struga czystej i zimnej wody, zlatywała do wielkiej misy wyciosanej z piaskowca i ginęła w jej wnętrzu. Ze środka tej misy, zawsze pełnej po brzegi, wznosiła się ładna kolumna z urną na szczycie. Marmurowe stopnie, które prowadziły do źródła, samą czarę, rzeźbione ornamenty kolumny i urnę powyżerał, wyszczerbił i okrył rudawą pleśnią czas nieubłagany.

<https://wolnelektury.pl/katalog/lektura/szyfowe-prace.html#s17>

Zadanie 1. (0–1)**Dokończ zdanie. Wybierz odpowiedź A albo B i jej uzasadnienie spośród 1.–3.**Użyty w tekście wyraz *starodawne* jest

A.	złożeniem,	ponieważ	1.	został utworzony przez połączenie dwóch rzeczowników za pomocą formantu <i>-o-</i> .
			2.	powstał w wyniku połączenia dwóch przymiotników bez użycia formantu.
B.	zrostem,		3.	powstał przez połączenie przymiotnika z przymiotnikiem za pomocą formantu <i>-o-</i> .

Zadanie 2. (0–1)**Dokończ zdanie. Wybierz właściwą odpowiedź spośród podanych.**Formant w wyrazie *dróżka* pełni tę samą funkcję, co formant w wyrazie

- A. *park*.
- B. *trawa*.
- C. *ławka*.
- D. *kwiatek*.

Zadanie 3. (0–1)

Wpisz podane wyrazy w odpowiednie miejsca tabeli tak, aby utworzyły rodzinę wyrazów.

1. *miejski*   2. *miasto*   3. *mieszczuch*

Wyraz podstawowy		
Wyraz pochodny		Wyraz pochodny

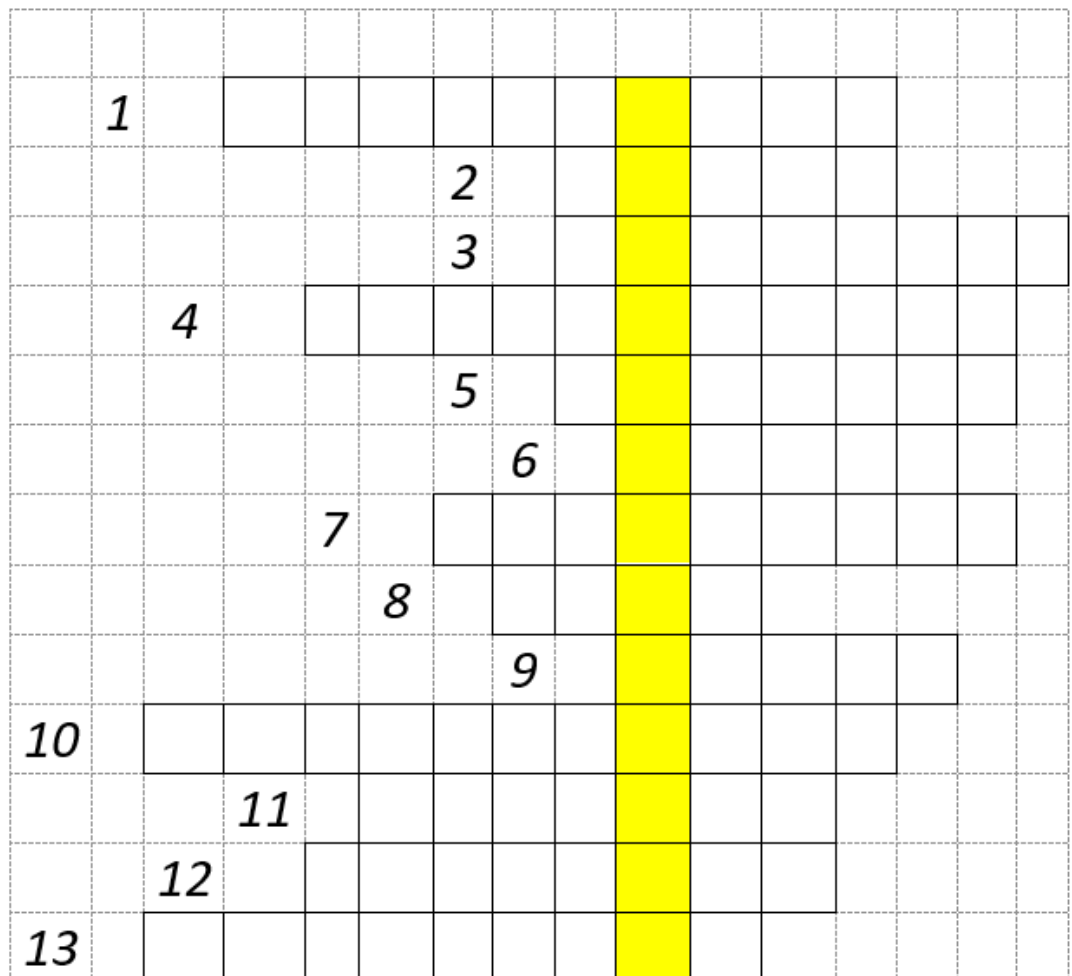
Zadanie 4. (0–1)

Oceń prawdziwość poniższych stwierdzeń. Wybierz P, jeśli stwierdzenie jest prawdziwe, albo F – jeśli jest fałszywe.

Czasowniki <i>powyżerał</i> , <i>wyszczzerbił</i> , <i>schowały</i> zostały utworzone za pomocą przedrostków.	P	F
Wyraz <i>struga</i> jest wyrazem podstawowym dla słowa <i>strużka</i> .	P	F

Artur Snela kl. 7a

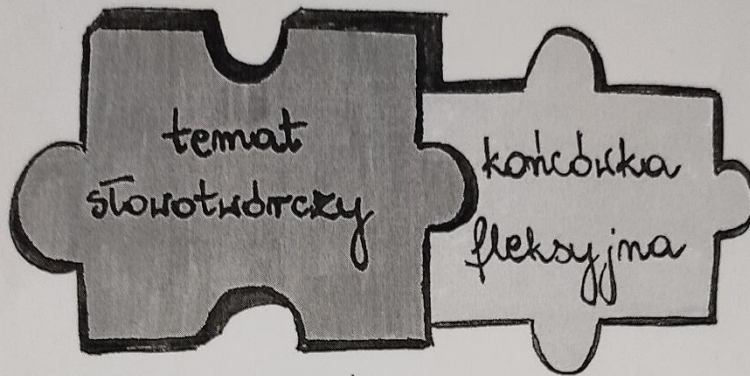
Krzyżówka „Wiadomości ze słowotwórstwa”

- 1 Częstka po temacie słowotwórczym.
- 2 Elementarna część mowy, a jego pisanym odpowiednikiem jest wyraz.
- 3 Wyraz utworzony od wyrazu podstawowego.
- 4 Wyraz pochodny (przymiotnik) od wyrazu Sosnowiec.
- 5 Może być zerowy.
- 6 ... słowotwórczy, zazwyczaj to wyraz podstawowy.
- 7 Stopień ... - tworzy go przedrostek naj-.
- 8 Wyraz podstawowy wyrazu brodzić.
- 9 Wspólna częstka występująca w rodzinie wyrazów.
- 10 Częstka przed tematem słowotwórczym.
- 11 Częstka między dwiema częściami tematu słowotwórczego.
- 12 Wyrazy należące od tej samej rodziny to wyrazy ... .
- 13 Wyraz lub zdanie brzmiące tak samo przy czytaniu od przodu i od tyłu.

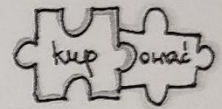
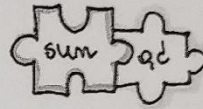
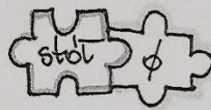
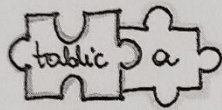
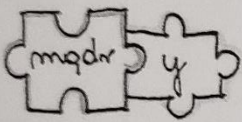

WYRAZ PODSTAWOWY

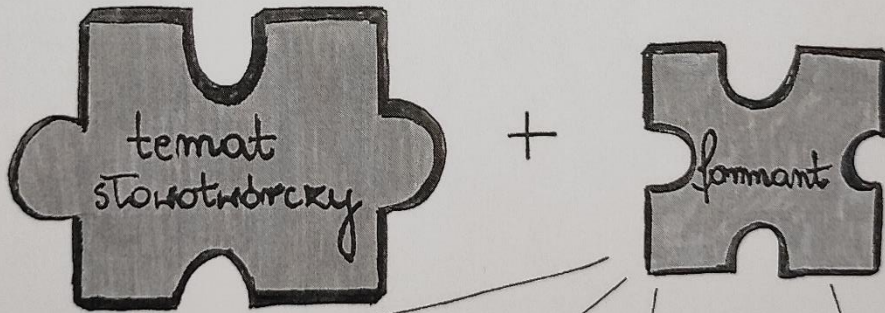
Wyższe
języki
polski

mp.

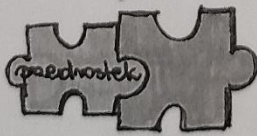
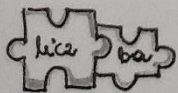

WYRAZ POCHODNY

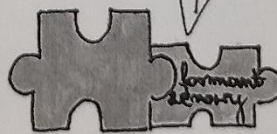
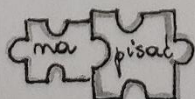
(utworzony od wyrazu podstawowego)

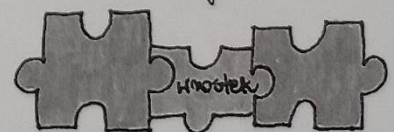
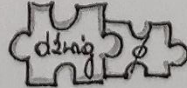
mp.

mp.

mp.

mp.

